

Maurits Berger: Sharia: Islam tussen Recht en Politiek.

Den Haag: Boom Juridische Uitgevers, 2006; 288 blz.; 20,- euro
ISBN 90-5454-658-1

Dit boek bevat een handig overzicht van rol en betekenis van de Sharia, gebaseerd op een combinatie van politologische, sociologische, antropologische en juridische benaderingen. Het vormt de weerslag van meer dan tien jaar lezingen en publikaties van de auteur, die als medewerker verbonden is aan het Instituut Clingendael. Het boek is als volgt ingedeeld: I Sharia als oud recht; II De rol van de Sharia in de moderne wereld; III De islamitische staat; IV Sharia in de islamitische staat; V Personen in de islamitische staat; VI Oorlogsrecht en terrorisme; VII Sharia in de moderne rechtsstaat; en VIII Sharia in het Westen. In het hoofdstuk over de rechten van de mens wordt erop gewezen dat sommige islamitische staten een aantal van de belangrijkste internationale mensenrechtenverdragen weliswaar hebben geratificeerd, maar met een uitdrukkelijk voorbehoud ten aanzien van mogelijke strijdigheid met de bepalingen van de Sharia: 'Deze Sharia is echter niet gedefinieerd, noch in de clauseule zelf noch in de wetten van het toetredende land.' Aan het eind van het boek voert de auteur een pleidooi voor helderder gebruik van begrippen in de vigerende discussies over de Sharia: 'Iedereen, moslim of geen moslim, imam, politicus, journalist of commentator, die deze term gebruikt, moet eerst de vraag beantwoorden wat ermee wordt bedoeld.' Bergers boek is duidelijk bedoeld om deze grotere helderheid te bevorderen. Het bevat geen noten, wat de leesbaarheid ten goede komt. Een lijst van gebruikte literatuur zou wel handig zijn geweest voor die lezers die zich verder in het onderwerp wensen te verdiepen. Ook het

ontbreken van een naslagregister valt te betreuren. (P.R.B.)

Abdulhadi Khalaf & Giacomo Luciani (red.): Constitutional Reform and Political Participation in the Gulf.

Dubai: Gulf Research Center (Email: sales@grc.ae Website: www.grc.ae), 2006; 307 blz.
ISBN 9948-432-53-3

Deze publikatie van het Gulf Research Center, een 'non-partisan think-tank' met als zetel Dubai in de Verenigde Arabische Emiraten, analyseert in tien essays de recente constitutionele en politieke ontwikkelingen in de landen die behoren tot de *Gulf Cooperation Council* (Bahrein, Koeweit, Oman, Qatar, Saoedi-Arabië, Verenigde Arabische Emiraten). Ze kennen alle dynastieke regimes, hebben relatief overeenkomstige economische, demografische en sociale structuren, maar verschillen duidelijk qua omvang en aanwezige hulpbronnen van elkaar. Nagegaan wordt welke hervormingsmaatregelen op politiek en constitutioneel gebied in het recente verleden zijn genomen, hoe verkiezingen zijn verlopen, hoe het de media verging en welke vooruitgang er werd geboekt met de vrouwenemancipatie. Hoewel er nog zeer veel zal moeten gebeuren vooraleer het Golfgebied zich democratisch mag noemen, is er sprake van vooruitgang op diverse gebieden, is de toegang tot informatie verbreed en worden de vooruitzichten voor werkelijke verbetering in democratische zin er hoger ingeschat dan in de rest van de Arabische wereld. Redacteur Giacomo Luciani, thans docent in de Studies van het Midden-Oosten aan het Bologna Center SAIS (Johns Hopkins University), schreef een artikel waarin hij democratie en *shura* vergelijkt. *Shura* ('consultatie') wordt als inheems democratisch concept beschouwd, te

prefereren boven de westerse vorm van democratie. Luciani toont aan dat deze voorkeur *ten eerste* berust op de grote en specifieke rol van de religie in voornoemd gebied en dat scheiding van godsdienst en staat bij *Shura* niet aan de orde is; en *ten tweede* op angst in autoritaire kringen dat democratisering onmin en factionalisme, en daardoor ontbinding van de staat, in de hand werkt. Luciani komt tot de conclusie dat het aanprijzen van *Shura*, hoewel geen democratie *per se*, toch wel een aanwijzing kan zijn dat de gouvernementele praktijken de neiging hebben zich in de richting van meer democratie te ontwikkelen, zeker in dit tijdperk, met zijn invloed van internet. 'Rather than denouncing *shura* as being short of democracy, liberal elites in the Arab world as well as external promoters of democracy may opt to work with the concept and aim at progressively widening political participation.' Het ergste dat er volgens hem zou kunnen gebeuren, is de aanvaarding van 'democratic appearances', met handhaving van een in feite autoritair bewind. Inclusief de daaraan verbonden frauduleuze verkiezingen, monddood gemaakte parlementen, presidenten-voor-het-leven en ten slotte desillusie 'with the very idea of democratic rule'. (F.v.d.B.)

Elena Melkumyan: Gulf Cooperation Council Relations with Russia.

Dubai: Gulf Research Center, 2005; Research Papers, 102 blz.; 10,- euro; ISBN: 9-948-424-63-8

Elena Melkumyan, Associate Professor in de politieke wetenschappen aan de Staatsuniversiteit van Moskou, geeft een beknopt overzicht van de ontwikkeling van de betrekkingen tussen Rusland en de Golfstaten, in het bijzonder Saoedi-Arabië. Zij beschrijft hoe in de afgelopen eeuw Ruslands pogingen dergelijke banden te creë-

Deze rubriek staat onder redactie van dr Fenna van den Burg. Bijdragen aan deze aflevering werden verzorgd door dr P.R. Baehr (P.R.B.), emeritus hoogleraar Rechten van de Mens aan de Universiteit Utrecht; Manon Korthals (M.K.), studente politicologie aan de Universiteit van Amsterdam en thans als stagiaire verbonden aan het *Clingendael International Energy Programme* (CIEP); Sanne Schlepers (S.S.), studente geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen en oud-stagiaire van Instituut Clingendael; en Fenna van den Burg (F.v.d.B.).

De aanwinstenlijst van de bibliotheek van Instituut Clingendael wordt maandelijks gepubliceerd op de Clingendael-website: www.clingendael.nl/resources/library/acquisitions

ren met argusogen en dus met een zeker wantrouwen wordt bekeken door de Golfstaten. Hoewel de Russen niet deelnamen aan de imperialistische opdeling van de Golfstaten, zoals het Westen dat deed, werden zij ook niet als een bevriend volk beschouwd. Vooral de relatie van de Sovjetunie met Irak wekte angst en ook de onderdrukking van de eigen burgers door de sovjetstaten leidde tot terughoudendheid. De verhoudingen waren dan ook erg fragmentarisch en weinig constant. Sinds het uiteenvallen van de Sovjetunie, en vooral sinds het aantreden van president Poetin, is de relatie echter wat opgebloeid. Er vindt steeds meer uitwisseling van gedachten plaats, het handelsvolume tussen beide regio's groeit en Rusland en de Golfstaten hebben interesse getoond in samenwerking op veiligheidsgebied. Toch moet ook Melkumyan concluderen dat Rusland in vergelijking met de Westerse landen een vreemde eend blijft in de Golfstaten. (M.K.)

Adviesraad Internationale Vraagstukken: Migration and development cooperation, coherence between two policy areas.

Den Haag: AIV, 2005; 59 blz.

Op verzoek van minister Van Ardenne heeft de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) in juni 2005 een rapport uitgebracht over de samenhang tussen de beleidsterreinen migratie en ontwikkelingssamenwerking. De AIV heeft zich in zijn advies toegelegd op beleidscoherentie, conflictbeleid, arbeidsmigratie en de rol van migranten bij ontwikkeling. Hierbij is vooral uitgegaan van lange-termijnbeleid. Bij het bevorderen van de coherentie tussen migratie en ontwikkeling is het volgens de AIV van belang dat niet één terrein volledig ondergeschikt wordt aan het andere.

Op specifieke raakvlakken kunnen ze elkaar wel ondersteunen. Als eerste thema wordt uiteengezet op welke wijze ontwikkelingssamenwerking het migratiebeleid kan ondersteunen. Bij het tegengaan van *veiligheidsgerelateerde migratie* kan ontwikkelingssamenwerking een belangrijke rol spelen. Uit onderzoek is gebleken dat een toename van veiligheid samen gaat met een vermindering van de migratie. Bovendien kan verbetering van de veiligheid remigratie op gang brengen. Bij *economische migratie* zal de rol van ontwikkelingssamenwerking waarschijnlijk kleiner zijn. Ontwikkeling is een lange-termijnactiviteit en zal daarom niet op korte termijn bijdragen aan afname van de migratie. Bovendien is het grootste deel van de asielzoekers en immigranten niet afkomstig uit landen waarop het Nederlandse ontwikkelingssamenwerkingsbeleid is gericht. Na deze beschouwing wordt de vraag omgekeerd: hoe kan het migratiebeleid bijdragen aan het bevorderen van ontwikkeling? De AIV concludeert dat arbeidsmigratie en *outsourcing* voor zowel de betrokkene, het herkomstland als Nederland zelf voordelen meebrengen. De gunstige invloed van migranten op de ontwikkeling van hun herkomstland kan worden vergroot door de 'infrastructuur' rond *remittances* (de financiële overdrachten van migranten naar hun herkomstland) te verbeteren. Hier ligt een taak voor de Nederlandse overheid. Over de effecten van remigratie voor de ontwikkeling van het herkomstland is nog weinig bekend. Hier zou volgens de AIV in de toekomst meer onderzoek naar moeten worden gedaan. (S.S.)

Sanne Schlepers studeert geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen en was als stagiair werkzaam op het Instituut Clingendael.